

6. Носова О.В. Применение междисциплинарного подхода в инновационной экономике // Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІ ст.: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012. — С. 320–322.

7. Портер М. Конкуренция: Пер. с англ. — М.: Вильямс, 2000. — 495 с.

8. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. / Под ред. и с предисловием В.Д. Щетинина. — М.: Международные отношения, 1993. — 896 с.

9. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или история будущего / Т. Сакайя // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология / под ред. В.Л. Иноземцева. — М.: Academia, 1999. — 361 с.

10. Усик Н.И. Общая институциональная модель развития экономики России // Журнал «Теоретическая экономика». — 2011. — № 3. — С. 36–41.

11. Хайек Фридрих Август фон. Познание, конкуренция и свобода: антология: соч. / Фридрих Август фон Хайек; под ред. Д. Антисери, Л. Инфантино. — СПб.: Пневма, 1999. — 287 с.

12. Чернега О.Б., Белозубенко В.С. Особенности инновационной конкуренции и ее механизм // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету: Збірник наукових праць. — № 17. — 2009. — С. 182–188.

13. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія / Пер. з англ. В. Ружицького та П. Тарашука. — К.: Основи, 1995. — 528 с.

14. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: [учебно-практич. пособ.] / А.Ю. Юданов. — М.: Изд-во «Гном-пресс», 1998. — 384 с.

Статтю подано до редакції 08.12.13

УДК: 330.534.4

Н. В. Савчук, докторант кафедри фінансів,
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ НАДБАННЯ ЗАХІДНИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ В ДОСЛІДЖЕННІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто методологічні дослідження бюджетної системи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: бюджетна система, бюджетний процес, бюджетна політика, методологічні підходи.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены методологические подходы исследования бюджетной системы.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: бюджетная система, бюджетный процесс, бюджетная политика, методологические подходы.

ANNOTATION. Article is deals with methodological approach of budget system investigation.

KEY WORDS: budget system, budget process, budget policy, methodological approach.

Постановка проблеми. При викладенні матеріалу автором досліджено теоретико-методологічні підходи з метою виявлення місця бюджету та пріоритетних напрямків бюджетної політики в бюджетній системі.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Для написання даної роботи автором використовувались наукові праці головним чином вітчизняних, а також іноземних авторів, у яких досліджуються питання бюджетної системи. Також приділено увагу питанням міжбюджетних відносин, стратегічним пріоритетам і стратегії використання бюджетних коштів в Україні. Результати ґрунтовних досліджень проблем формування доходів бюджету представлені у працях А. Даниленка, В. Дем'янишина, А. Крисоватого, В. Левковича, Ц. Огня, Ю. Пасічника та ін. Віддаючи належне доробку зазначених учених, вважаємо за необхідне продовжити дослідження у сфері формування доходів бюджету в Україні та за кордоном.

Основні результати дослідження. Методологію дослідження бюджетної системи визначає, перш за все, наукова парадигма. Одним із перших це поняття ввів у науку американський методолог Т. Кун. Під парадигмою учений розуміє «визнані наукові досягнення, які впродовж певного часу надають науковій спільноті модель постановки проблем та їх розв'язання [16, с. 17], а також «сукупність переконань, цінностей, технічних засобів тощо для членів даної спільноти». Ми виділяємо визначення парадигми американським методологом тому, що воно склало основу і сучасного наукового її визначення. В узагальненому вигляді ця система орієнтирів у науковій спільноті, прийнятих у відповідних колах, тобто серед учених, які працюють в одній області, дослідників. Необхідно відмітити, що в окремих галузях знань наукові парадигми чітко сформульовані у відповідності до їх структури [26, с. 376].

У фінансовій науці триває її пошук. Це обумовлено поступальним розвитком економіки, яка вимагає формування нової фі-

нансової системи, а нове світосприйняття, відповідно, вимагає нових методів дослідження, нових підходів, теоретичних узагальнень і трактувань. Особливо це стосується такої динамічної складової фінансової системи, як бюджетна. Тому тут важливо, з одного боку, зрозуміти нове, не спираючись на досвід і знання минулого, а з іншого, саме вони, як відмічав український учений-фінансист І. Тарасов дають «можливість не тільки попереднім пояснити сутність сучасного, а й на основі сучасного певною мірою передбачити майбутнє» [27, с. 27]. Немоżliво досягти відповідного наукового бачення сучасних процесів бюджетної системи без сприйняття і використання сучасного інструментарію, формування нової парадигми.

Усі дослідження з проблем еволюції бюджетної системи умовно можна розподілити за принципами «фінансової україніки» [12, с. 8–15], та на основі цього виділити відповідні підходи: інтегральний, просторово-інтегральний, інституційний, інституційно-часовий і генетичний.

До першої групи слід віднести наукові дослідження тих економістів-фінансистів, у яких більше звертається увага на бюджетотознавчі аспекти, тобто питання, пов'язані із формуванням і функціонуванням бюджетної системи, розглядаються разом з історичними та економічними. Тому у їх наукових доробках відсутнє виокремлення інститутів бюджетної системи. Особливо це характерно для наукових досліджень, а також навчальної літератури з історії розвитку фінансового господарства в контексті розвитку національного господарства. Бюджетний процес, науковцями цієї категорії, розглядається в контексті світових державотворчих процесів. При цьому, за просторово-часовою ознакою явно простежуються інтегральний та історико-інтегральний підходи. До них відносяться, перш за все, дослідники економічної історії, серед яких слід виділити: С.Ю. Вітте з працею «Конспект лекцій о государственном хозяйстве, читанных Его Императорскому Величию Великому князю Михаилу Александровичу в 1900–1902 гг.», Е. Л. Лортикян з науковою роботою «История экономики и экономической мысли Украины. Эволюция рыночной экономики», а також Реєнт, О.П. Юхименко, І.М. Леоненко, В.А.Смолій, Б.Д. Лановик, Р.М. Матейко та багато інших.

Дещо інші тенденції спостерігаються у дослідників проблем бюджетної системи. Нині створені добротні підручники та навчальні посібники, в яких глибоко висвітлюються дані теоретичні питання. Основою досліджень фінансів взагалі і бюджетної системи зокрема є цивілізаційна парадигма. Слід виділити такі під-

ручники з питань бюджетної системи: І.М. Александров «Бюджетная система Российской Федерации», М.М. Артус «Бюджетна система України», «Макрофінансове бюджетування» під науковим керівництвом В.М. Федосова і багато інших. Особливо серед таких видань слід відмітити підручник «Бюджетна система» авторського колективу за редакцією В.М. Федосова, С.І. Юрія [10]. Усі вони відмічаються використанням тематичного діапазону висвітлення бюджетної системи в рамках програм, прийнятих для викладання студентам у спеціалізованих навчальних закладах. Тобто, явно простежується інтегральний підхід за тематичною ознакою. Сюди слід віднести і дослідження в галузі генези фінансової думки, де висвітлюються погляди, ідеї, концепції, тощо, а також теоретичні питання сегментації національної бюджетної інфраструктури в контексті загальноекономічних питань.

Щодо фінансової думки України, то слід відмітити, що першим груповим дослідженням у напрямку історії розвитку і формування теоретичних концепцій розвитку бюджетних відносин є праця «Фінансова думка України» за редакцією В.М. Федосова [31]. Вона складає теоретичний фундамент розкриття генези формування і розвитку фінансової думки щодо бюджетної системи.

До третьої групи слід віднести дослідження, для яких характерним є генетичний підхід. За такого підходу кожний інститут бюджетної системи розглядається як найважливіша складова фінансової системи, всі етапи розвитку якої дослідник пов'язує із розвитком інфраструктури та організаційної структури бюджетної системи.

До четвертої групи слід віднести дослідження, для яких характерним є чистий підхід. За такого підходу кожний інститут бюджетної системи та бюджетні відносини, що формуються у фінансовому господарстві, розглядаються як найважливіша складова фінансової системи, всі етапи розвитку якої дослідник пов'язує із розвитком інфраструктури та організаційної структури бюджетної системи.

В основі цих наукових досліджень лежить ідея розвитку держави та її бюджетних інститутів загалом. До них відносяться праці: В.Г. Дем'янишина «Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України», А.Г. Загорського «Бюджетна система та оподаткування в Україні: проблеми розвитку» [14], І.О. Луніної «Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин» [21], К.В. Павлюк «Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України» [24], І.Я. Чугунова «Бюджетний механізм регулювання економічного розвит-

ку». Сюди ж слід віднести і праці, присвячені окремим механізмам бюджетної системи і органічно пов'язують її із загальною економічною політикою, а саме «Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України» за редакцією М.Я. Азарова [5].

Українські науковці усіх чотирьох груп у своїх дослідженнях аналізують теоретичні, методологічні та практичні засади бюджету держави, бюджетної системи, бюджетної політики, бюджетного механізму та бюджетного процесу; розкривають сутність, особливості та проблеми державного фінансового менеджменту. Зокрема, використовуються підходи щодо визначення та дослідження основних параметрів макроекономічної стабілізації та аспекти порівняльного аналізу кейнсіанського та монетаристських засад макроекономічного регулювання С. Львовчкіна. На його думку, вибір основних напрямів макроекономічної політики «повинен ґрунтуватися не стільки на внутрішніх характеристиках тих чи інших теоретичних постулатів, скільки на їх відповідності певним історичним, політичним, економічним і соціальним умовам розвитку країни» [18, с. 75].

Розглядаючи сукупні параметри макроекономічної стабілізації, автор виділяє дві її складові: суто макроекономічну та макрофінансову «У цьому контексті, підкреслює вчений, — фінанси розглядаються як одна з головних складових системи макроекономічного регулювання» [18, с. 13]. Саме з таких позицій автор буде розглядати й місце в економічній системі бюджетної системи.

Для аналізу проблем функціонування бюджетної системи використані напрацювання І.О. Луніної. Обґрунтування автором раціональної системи оподаткування та оптимізації державних видатків (зокрема на економіку) покладені в основу теоретичного обґрунтування необхідності радикального реформування державних доходів і видатків міжбюджетних відносин у самій системі [19, с. 102]. Порівняльний аналіз основних спектрів існуючих підходів до розв'язання проблем місцевих бюджетів і висновки, що організація міжбюджетних відносин і процесів фінансового вирівнювання в різних країнах визначається насамперед розподілом влади між її рівнями і ступенем їх фінансової самостійності, будуть покладені в основу теоретичного аналізу доцільності централізації і децентралізації бюджетної системи [20, с. 5]. «Реформування міжбюджетних відносин в Україні має відбуватися шляхом забезпечення інституційної симетрії та дотримання принципу фіскальної справедливості, що дасть змогу не лише фі-

нансувати видатки місцевих бюджетів, а й створювати стимули для активізації економічної діяльності в регіонах», — відмічає у своїй монографії «Державні фінанси і реформування міжбюджетних відносин» І.О. Лунина [20, с. 5]. Саме ця ідея знайде конкретизацію і розвиток у подальших наукових дослідженнях автора.

Загальнотеоретичні аспекти управління фінансами, розроблені В.М. Опаріним у роботі «Фінансова система України: теоретико-методологічні аспекти» [22], будуть використані автором при обґрунтуванні підходів до управління бюджетним процесом на основі формування і розбудови цілісної, потужної та ефективної бюджетної системи, визначенні показників, що характеризують її ресурсний потенціал та ефективність його використання.

Теоретичні аспекти сутності й ефективності функціонування бюджетної системи України були в центрі уваги авторського колективу під керівництвом А. Мазаракі під час написання монографії «Формування й функціонування бюджетної системи України» [30]. Висвітлені авторами основні принципи побудови бюджетної системи, державного бюджету, як основної ланки бюджетної системи України будуть взяті нами для теоретичного обґрунтування її недосконалості та шляхів її реформування. Також, у нашій роботі буде продовжено дослідження порівняльного аспекту особливостей бюджетного процесу, функціонування місцевих бюджетів і формування бюджетних доходів, який характерний для іншої роботи вище зазначеного авторського колективу.

Бюджетна політика у бюджетній системі виступає об'єднуючим механізмом функціонування системи. Теоретичні основи її формування та визначення принципів ефективного розподілу бюджетних видатків закладені у колективній праці під керівництвом А.І. Даниленка «Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку». Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації будуть широко використані при обґрунтуванні дефініції «принципу збалансованості», кількісної і якісної її сторони та понять «регульована збалансованість бюджету», «об'єм достатності бюджетних засобів» та ін. Більш ґрунтовне їх розкриття здійснює у своїй роботі Д.В. Полозенко «Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992–2008)» [26], який звертає більше уваги на питання підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, особливо в соціальній сфері, яка вкрай гостро реагує на дефіцит коштів. Ми будемо детальніше аналізувати систему міжбюджетних трансфертів, які залишаються доволі вагомим ресурсом місцевого самоврядування для теоретичного обґрунтування стимулюючих факторів ефективно-

го їх використання на місцевому рівні в бюджетній системі України. В основі нашого дослідження збережено новий підхід до вивчення бюджетної політики, визначений авторським колективом НДФІ у багатотомному своєму виданні. Його суть якого полягає, як зазначено в «Бюджетній політиці у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України» (у 6 т.) за ред. М.Я. Азарова, у «розумінні того, що державні фінанси є важливим елементом сучасної економіки, які здійснюють реальний вплив на всю систему відтворення валового внутрішнього продукту». Окремі їх ідеї будуть розвинуті в нас до принципів існування ефективної бюджетної політики, зокрема: підхід щодо формування прозорої системи державного фінансування, щодо забезпечення відкритості інформації, щодо досягнення запланованих результатів тощо. Зазначені принципи і підходи надають громадянам можливість оцінювати діяльність уряду.

Ідеї створення прагматичного кола державного фінансового контролю за рухом бюджетних потоків відображені та висвітлені у фінансовій літературі, зокрема, в монографії Л.А. Кострикової «Фінансовий контроль цільового використання бюджетних коштів» [15], а також у монографії В.Г. Дмитренка «Державний фінансовий контроль в Україні (податковий, казначейський, бюджетний)». В авторському підході щодо формування дефініції «бюджетна система» та обґрунтуванні її як економічної категорії буде використане теоретичне обґрунтування автора — бюджетна система є складовою економічної системи, що утворює особливу частину фінансового простору, пов'язану з функціонуванням грошей і рухом бюджетних коштів.

Теоретичні доміанти державного бюджету, його ролі в державному регулюванні соціально-економічних процесів у суспільстві обґрунтовані у працях В.М. Федосова «Бюджетний менеджмент» [9] і В.Г. Дем'янишина «Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України», які складають основу теоретичних засад розгляду автором стратегії і тактики бюджетної політики, її принципів, проблем формування та критеріїв оцінювання у бюджетній системі України. В цьому ж напрямку будуть використані наукові надбання інших дослідників цієї проблематики.

Зокрема, основні аспекти регулювальної функції бюджетної системи викладені у наукових працях І.Я. Чугунова: «Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку» та «Теоретичні основи системи бюджетного регулювання». Роль бюджетної системи в архітектоніці суспільної і фінансової системи, та ідея про

бюджетний потенціал, як генеруючий чинник і координуючий важіль економічного зростання викладені Ю. Пасічником у його монографії «Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні» [25].

У контексті уже зазначеного процес ефективності проведення бюджетної політики посідає важливе місце в системі управління державними фінансами країни і цілому. Бюджетна політика, яка проводиться у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України, переплітається із обґрунтуванням зростання ролі бюджету в соціально-економічних процесах і критеріями розподілу функціональних повноважень між органами державної влади й місцевого самоврядування, а отже, й розподілу видатків між різними рівнями. У цьому питанні заслуговує на увагу підхід В.С. Загорського [14, с. 19] щодо оцінки бюджетної системи, як найважливішого засобу фінансового регулювання доходів і перерозподілу фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів з метою вирівнювання їх доходної бази. У своїй монографії «Бюджетна система та оподаткування в Україні: проблеми розвитку» автор розглядає бюджетну систему як непрямої регулятор розвитку підприємницької діяльності, збалансованості економічного зростання, розширення виробництва, стимулювання інвестиційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності країни [14].

Організаційну структуру бюджетної системи складають бюджети різних рівнів. Вище зазначені у науковій літературі проблеми фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, їх бюджетної самостійності також будуть аналізуватися в даному дослідженні. Зокрема, буде критично осмислено поняття «бюджетної самостійності», фінансової політики сталого розвитку регіону тощо.

Наукові надбання зазначених та інших дослідників послужать теоретико-методологічною основою подальшого наукового дослідження. Особливо слід відмітити важливість в осмисленні генези бюджетної системи наукової розробки під керівництвом В.М. Федосова (Фінансова думка України, в 3 т. (2010 р.)). Вона служить основою формування сучасної доктрини нової Київської школи, фундатором якої є В.М. Федосов. Дана робота буде подана в руслі розвитку ідей нової Київської школи та світової фінансової думки.

Особливістю відмічаються науковці Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», які вважають, що методологічною

основою досліджень фінансів взагалі і бюджетної системи зокрема є цивілізаційна парадигма.

Висновки. Якщо цивілізаційну парадигму перенести на дослідження бюджетної системи, то варто відмітити таке:

1) розгляд бюджетної системи як єдиного цілісного і системного утворення, в якому кожна з його органічних складових (наприклад формування фондів бюджетних грошей) впливає на його загальний фінансовий стан і певний рівень розвитку в історичному плані;

2) взаємозалежність і взаємозв'язок (діалектична єдність) двох сторін бюджету — надходжень і видатків як цілісного утворення, яке тісно пов'язане із суспільними процесами, де визначальним є система «взаємозалежностей між людськими істотами, які є не лише індивідами, а й суспільним утворенням у тому розумінні, що вони не могли б існувати, якби не перебували залежно одне від одного»;

3) у процесі еволюції цивілізаційних систем історичні зміни форм суспільної залежності та способів їх реалізації істотно впливають на ключові характеристики структури бюджету. Тому сучасний її науковий аналіз має враховувати й так звані системні, або емерджентні властивості (характеристики). Їх особливість полягає в тому, що вони породжені не окремими складовими суспільства (не зводяться до суми їх властивостей), а системою як цілим. Такий науковий підхід у висвітленні бюджетної системи дає можливість узагальнити в історичному аспекті надбання багатьох поколінь людей об'єднаних у просторі й часі;

4) разом з тим бюджетна система подібна до цілісності суспільства, яку необхідно розглядати як системне утворення фінансового господарства, яке має власну структуру і є його специфічною підсистемою. Будучи сукупністю відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер відносин, бюджетна система поступово формувалася як відносно самостійна сфера внутрішньої структури фінансів. Тому у науковому аналізі бюджетної системи мають бути враховані специфічні особливості цієї підсистеми фінансів.

Порядок у бюджетній системі створюється за двома напрямками, які умовно можуть бути названі «енергетичним» і «інформаційним». Енергетичний для бюджетної системи — це можливість залучення певної величини створеної додаткової вартості, завдяки якій система виконує свої функції. Інформаційний для бюджетної системи це інформаційне забезпечення бюджетного процесу і реалізації програмно-цільового спрямування бюджетних коштів у просторі і часі енергетичного потенціалу системи.

Література

1. *Александров И.М.* Бюджетная система Российской Федерации: учеб. / Александров И.М. — 2-е изд. — М.: Изд.-торг. Корпорация «Дашков и К0», 2007. — 486 с.
2. *Андрущенко В.Л.* Фінансова думка Заходу в ХХ ст.: Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів : монографія / Андрущенко В.М. — Львів: Каменяр, 2000. — 304 с.
3. *Артус М.М.* Бюджетна система України : навч. посіб. / М.М. Артус, Н.М. Хижа. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. — 220 с.
4. *Бабич Т.С.* Макрофінансове бюджетування : навч. посіб. / Т. С. Бабич, Т. В. Жибер; за наук. ред. В.М. Федосова. — К.: КНЕУ, 2011. — 311 с.
5. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України у 6 т. / ред. кол.: М.Я. Азаров (голова) та ін. — Т.1.: Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, В.М. Геєць (кер. авт. кол.) та ін. — К.: НДФІ, 2004. — С. 18.
6. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: т.4: Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, О.І. Амоша (кер. авт. кол.) та ін. — К.: НДФІ, 2004. — С. 10.
7. Бюджетна система України : навч. посіб. / Юрій С.І., Бескид Й.М., Крисоватий А.І. та ін. — К.: НІОС, 2000. — 400 с.
8. Бюджетная система России : учеб. / Парыгин В.А., Браун К., Стиглиц Д.Э. И др. — 3-е изд. испр. и доп. — М.: Eksmo Education : Эксмо, 2006. — 752 с.
9. Бюджетний менеджмент : підруч. / Федосов В.М., Опарін В.М., Сафонова Л.Д. та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — 864 с.
10. Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. — К.: Центр учбов. літератури, 2012. — 871 (1)с.
11. *Блауг Марк.* Методология экономической науки или как экономисты объясняют. — Пер. с англ. / Науч. ред. и вступ. ст. В.С. Автономова. — М.: НП «Вопросы экономики», 2004. — С. 18. — 416 с.
12. *Витте С.Ю.* Конспект лекций о государственном хозяйстве, читанных Его Императорскому Величию Великому князю Михаилу Александровичу в 1900–1902 гг. / Витте С.Ю. — СПб., 1912. — 568 с.
13. *Голубка С.М.* Типологія дослідження національних фінансів / Голубка С.М. // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 7 (133). — С. 8–15.
14. *Загорський В.С.* Бюджетна система та оподаткування в Україні : проблеми розвитку : монографія / Загорський В. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008.
15. *Коропецький І.С.* Українські економісти ХХ століття та західна наука / Коропецький І.С. — К.: Либідь, 1993. — 192 с.

16. *Кострикова Л.А.* Фінансовий контроль цільового використання бюджетних коштів : монографія / Л.А. Кострикова, В.І. Чиж, В.В. Разумцев. — Луганск: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2009. — 292 с.
17. *Кун Т.* Структура научных революций / Кун Т.; сост. В.Ю. Кузнецов. — М.: АСТ, 2002.
18. *Лортикян Э.Л.* Украинские экономисты первой трети XX столетия: очерки истории экономической науки и экономического образования / Лортикян Э.Л. — Х., 1995. — 192 с.
19. *Львовичкін С.В.* Макрофінансова стабілізація в Україні у контексті економічного зростання : монографія / Львовичкін С. В. — К.: Наша культура і наука, 2003. — 431 с.
20. *Луніна І.О.* Державні фінанси України в перехідний період : монографія / І.О. Луніна. — Х.: Форт, 2000. — С.102. — 269 с.
21. *Луніна І. О.* Державні фінанси і реформування міжбюджетних відносин : монографія / Луніна І. О. — К.: Наук. думка, 2006. — С. 5.
22. *Мельник Л.Г.* Закономерности функционирования и развития социально-экономических систем / Мельник Л.Г. // Актуальные проблемы экономики. — 2010. — №6 (108). — С. 41.
23. *Опарін В.М.* Фінансова система України : теоретико-методологічні аспекти / Опарін В.М. — К.: КНЕУ, 2005. — 239 с.
24. *Павлюк К.В.* Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України : монографія / Павлюк К.В. — К.: НДФІ, 2006. — 584 с.
25. *Пасічник Ю.В.* Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія / Пасічник Ю.В. — Донецьк : ТОВ «Юго-Восток», ЛТД, 2005. — С. 64.
26. *Полозенко Д.В.* Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992–2008) / Полозенко Д.В. — К.: НДФІ, 2008. — 392 с.
27. *Сэндлер Т.* Экономические концепции для общественных наук / Сэндлер Т. Пер. с англ. — М.: Весь мир, 2006. — 376 с.
28. *Тарасов И.Т.* Очерки науки финансового права: Введение. Общая часть / Тарасов И.Т. — Ярославль: Типогр. Губерн. Правления, 1883.
29. *Фещенко В.М.* Дослідження проблем становлення та розвитку ринкового господарства в працях економістів України другої половини XIX — початку XX ст.: монографія / Фещенко В.М. — К.: КНЕУ, 2003. — 187 с.
30. Формування й функціонування бюджетної системи України : монографія / Булгакова С.О., Колодій О.Т., Єрмошенко Л.С. та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. — К.: Книга, 2003. — 344 с.
31. *Юхименко П.І.* Фінансова думка України: монографія / П.І. Юхименко, С.В. Львовичкін, В.М. Федосов, С.І. Юрій; за наук. ред. д-ра наук. екон. проф. В. М. Федосова. — К. : Кондор, 2010. — У 3 т. — Т.1. — 2010. — 687 (1)с.

Статтю подано до редакції 25.01.14